

Anaxagoras értelemelvével, mint a dolgok lényegével, Attika klaszszikus földére lép az olasz természetbölcsélet és Perikles korszakát tükrözi vissza. Minden lét a mozgás eredménye, s a mozgás elve az értelem. Itt először akadunk az anyagi s a szellemi lét tudatos különbségére.

Empedokles az erő és az anyag fogalmának különbözőségére jutott el. Az elem fogalmának a megalapítója, úgy hogy őt Gomperz „Goethe és Darwin előfutójának” mondja.

Az atomista iskola az atomizmus elméletének a feltalálója. Annak köszönhetjük a testek áthatatlanságáról, a háromféle halmaz állapotról s az anyag elveszhetetlenségéről szóló tanokat. Sőt szerző szerint, a mechanika, a kémia számos fölfedezéssel gyarapodott e nagy fontosságú iskola fölfedezéseivel s az egész mai kémia az atomisták álláspontját tartja vezető elvének.

A Sokrates előtti böcselők sorát a szofisták zárják be, kik már nem physikusok, hanem dialektikusok, a kigné az ékesszóllás s a vitázás győzött a tudomány felett.

Szerző a Sokrates előtti görög philosophia hiányos forrásait s az azokról szóló régebbi és újabb irodalmat ismeri. Igazán estüpa rómmezőkkel és töredékekkel van itt dolgunk. A másodrendű források sem kerülik ki figyelmét. Az újabb földolgozókat is (*Schleiermacher, Teichmüller, Brandis, Strumpell, Zeller és Gomperz*) kritikailag méltatja. Tán túlságosan tömjénez Gomperz művének, a melyet egy Curtius, Mommsen, Virchow, Darwin, Tyndall és Arago tudományos művei mellé helyez. A töredékek ügyes kritikai megválasztása, a legismertebb kommentárok követése és szép magyar fordítása és előlása miatt szerző műve kitűnő segédkönyv és határozottan nagy nyereség szegényes magyar philos. irodalmunkban.

(Eperjes.)

Dr. Szlávik Mátyás.

Különfélék.

Az Erdélyi Múzeumegylet régiségtára újabb adományokkal gyarapodott, melyeket a jun. 8-án tartott ig. vál. ülésen jelentett be a titkár. A kolozsvári főtéren folyamatban bevő építkezések színhelyén, a Tivoli-ház alatt levő földtörmellékből újabban kikerültek: egy *római feliratos oltárkő*, egy hatalmas *kőoszlopfő* (XV. századi), acanthus-levél díszítéssel, egy (XVI. századi) pikkelyes díszítésű, ritkaszép karesű *kőoszlop*. Ugyanebből a házból már előbb egy faragott *kőpárkányt* kapott a régiségtár, melyen az 1595. évszám között ez a felirat olvasható:

15 INVITARE EST CALAMITATEM CVM TE FELICEM VOCAS. 95.

Legújabban a plebánia épület udvaráról is két becses XIV—XV. századi feliratos követ kapott a régiségtár. Mindezekért hálás köszö-

netet szavazott a választmány az adományozó r. kath. egyházközségnek, az építést vezető Hausmann-czégnek és *Orth* Ambrus építészfelügyelő mérnöknek, kik a régi Kolozsvár építészetére nézve ily becses reliquiakkal gazdagították múzeumunkat. Ha minden építésnél hasonló gondos figyelemmel és műérzékkel volnának a műbeeső régiségek iránt, még sokat megmenthetnénk a régi Kolozsvárból, a hol a XV—XVI. században annyira virágzott az építő művészet.

Az Erdélyi Múzeumegylet levéltárának *Biás István* marosvásárhelyi posta- és távirtdatiszt 37 drb. XVII—XVIII. századi oklevelet adományozott, melyek nagyobbára kolozsvármegyei családokra és birtokokra vonatkoznak. A választmány köszönetet szavazott az adományozónak.

Az **Unio** kimondásának félszázados évfordulóján, melyet a dicsőséges múltjáról megfélekedezni látszott régi Erdélyország helyett kizárólag Kolozsvár városa ünnepezt meg egy u. n. „díszközgyűlés“-sel (melyre azonban sem a helybeli tudományos és irodalmi társulatokat, és felsőbb tanintézeteket, sem a szomszéd vármegyéket, még az unio-kép festőjét — Roskovicsot — sem hívták meg), az egyetemi ifjúság emléktáblát tétetett a tisztesemlékű és korú ódon Redoute falára, eme felírással:

AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉS

ITT HATÁROZTA EL AZ

UNIO

LÉTESÍTÉSÉT MAGYARORSZÁGGAL

1848. MÁJ. 30.

A FÉLSZÁZADOS ÉVFORDULÓRA

EMELTETTE EZ EMLÉKTÁBLÁT

AZ EGYETEM IFJÚSÁGA

1898. MÁJ. 30.

A „**Régi magyar könyvtár**“ az irodalomtörténetünk régiebb emlékeit újra kiadó eme vállalatban, melynek *Heinrich* Gusztáv a szerkesztője, s a Franklin-Társulat a kiadója, újabban ismét 3 kötet jelent meg, és pedig az V. kötetben *Poncianus históriája*, a »Hét Bölcs Mester« történetének e legrégebb magyar fordítása (Bécs 1573), mely egyetlenegy példányban maradt fenn. A VI-ik kötetben *Gyöngyösi István Csalárd Cupido*-ját *Rupp* Kornél kitünő jegyzetei magyarázzák. E költemény a Murányi Venus hírneves szerzőjének legolvasottabb műve. Sokféle variánsokban ismeretes, mert a pikáns tárgyat kevésbé avatott poéták a maguk verseivel toldották meg. *Rupp* megállapítja a hiteles szöveget az eddig ismeretlen első kéziratból és eredeti épségében adja át az irodalomtörténetnek az érdekes költői alkotást. A kiadó e műhöz terjedelmes bevezetést csatolt, melyben a világirodalomnak ez egyik legerjedtebb termékének eredetét, számos változatait és fordításait tárgyalja; a magyar szöveget pedig pontosan összevetette a latin eredetivel és nagyszámu jegyzetekben kiemeli az eltérő vagy egyéb tekintetben jellemző helyeket. E kiadás úgy irodalom-, mint nyelvtör-

téneti szempontból igen fontos és nagyon érdemes, mert régi prózáunknak egy jóformán hozzáférhetetlen emlékét juttatja kitünő fölszereléssel a szakkérfiak birtokába. Ára fűzve 1 frt. A VII-ik kötet „*A természet világa*“, írta *Bessenyei György*, a költő kéziratából első ízben kiadta *Bokor János*. Budapest, 1898. Franklin-társulat. Ára 1 frt 80 kr. Majd egy egész század lezajlása után lát végre valahára napvilágot az újkori magyar irodalom lelkes áttörőjének, *Bessenyei Györgynek*, egyik legterjedelmesebb műve, „*A természet világa vagy a józan okosság*“ című filozófiai, tanító költemény, mely több mint tízezer versben tartalmazza a pusztakovácsi remete nézeteit a világról és az emberről. Bizonyos melancholikus pessimismus vonúl végig az egész munkán, mely a történelmi fölfogást nem ismerő fölyvilágosodás kátéjának vagy evangyéliomának tekinthető. De főérdeke *Bessenyei* számos vallomásaiban van, melyek az egész munkán végig huzódnak, és erős magyarságában, mely sok helyütt (pl. *Hunyadi János* lelkes dícsőítésében) megragadóan jut kifejezésre. A kortörténeti szempontból fontos munka nem hiányozhat ezentúl egyetlen irodalomtörténetből sem, de megérdemli minden magyar olvasó figyelmét is, mint egyik legjobb és legérdemesebb hazánkfianak egy századon át rejtve maradt sokoldalú és vonzó életbölcseisége.

Az Erdélyi Múzeumegylet könyvtára és az egyetemi könyvtár czédula katalogusa eddigelé külön kezeltetett, a mely a kettős könyvtár használatát tetemesen megnehezítette. Legújában az Erdélyi Múzeumegylet ig. választmánya és az egyetemi tanács elhatározta, hogy a két könyvtár katalogusa egyesíttessék, úgy mindazáltal, hogy a két könyvtár minden egyébben továbbra is a tulajdonjog összehavarása nélkül kezeltezzék, a czédulák bélyegeztessenek meg a Múzeumegylet, illetőleg az egyetem pecsétével s a szakkatalogus nem egyesítendő; mind a két könyvtár czédulái más-más színűek legyenek; külön szerzeménykönyv vezetendő és külön számvitel mindkét könyvtárnál; a két könyvtárnak helyiségileg való elkülönítése s külön saját szekrényeiben való felállítása fentartandó. Ezek az intézkedések míg egyrészt továbbra is biztosítják a két könyvtár különállását, a kapcsolatos könyvtárak használhatóságát tetemesen megkönnyítik.

A „**Székely Oklevéltár**“ VII-ik kötete kiadása a megvalósulás előtt áll. A székely tört. bizottság elnöksége felszólítására Csíkvármegye közönsége ugyanis elhatározta, hogy ezt a kötetet, mely nagy részt Csíkvármegye történetére vonatkozik, saját költségén kiadja. A kötet a gubernium kora actáit fogja tartalmazni a mult századból, s ezek közt főkép a székely határórség felállítására, a mádэфalvi veszedelemre s a csíki székely krónikára vonatkozó igen érdekes feljegyzéseket és okleveleket, melyeket a szerkesztő (*Szádeczky Lajos*) nagy részt Csíkvármegye leltárából s a bécsi hadi levéltárból, részben más köz- és magán levéltárakból gyűjtött össze. Csíkvármegye egyúttal felszólította az Oklevéltár szerkesztőjét, hogy vállalja el a vármegye monografiájának

megírását is, a mire azonban egyéb kötelezettségei elvégzése előtt nem vállalkozhat.

Néprajzi Múzeum felállítására felől tanácskozott az Erdélyi Kárpát-Egylet néprajzi osztálya jún. 7-én gr. *Kuun Géza* v. b. t. t. elnöklété alatt tartott nagyérdékű ülésén, melyen *Szalay Imre* min. tanácsos, a bpesti Nemzeti Múzeum igazgatója is részt vett, a múzeumok orsz. főfelügyelőségének képviselőjében és *Seemayer Vilibáld* dr., mint a bpesti néprajzi múzeum őre. Elhatározták, hogy a gyűjtést megkezdik az e célra már megszerzett alapból, melyhez *Szalay Imre* állandó évi segélyt helyezett kilátásba az orsz. múzeum-bizottság állami dotációjából.

Kuun Géza grófot Ő Felsége valóságos belső titkos tanácsossá nevezvén ki, az erdélyi tudományos, irodalmi, közmívelődési egyesületek siettek a tudományos érdemek eme rég megérdemelt szép kitüntetésé felett örömlüknek adni kifejezést.

Folyóiratok szemléje.

Az **Akadémiai Értesítő** áprilisi füzetét *Bánóczi József* jelentése nyitja meg, az 1897. évi Teleki-pályázatról. *Vadnay Károly* az 1897. évi Karátszonyi-pályázatról tesz jelentést. *Szilády Áron* Szt. Ágoston reguláinak 1537-ből való magyar fordításáról szól, — *Bánffy (Coelius) Gergelytől*. — *Fraknói Vilmos* Karai Lászlóról, a Mátyás-kori nagyérdemű budai prépostról ír. Kimutatja, hogy Magyarországon ő a könyvnyomtatás tulajdonképeni meghonosítója s nem Geréb László, mint eddig hitték. Karai hívta be Hess Andrást s a budai krónika ajánló levele is hozzája szól. A májusi füzetet egészen a M. Tud. Akadémia 1897. évi munkásságáról szóló jelentések foglalják el.

A **Budapesti Szemle** májusi számában *Vámbéry Ármin* cikke a legelső: Nyugoti vetélytársak keleti Ázsiában. *Ifj. Návay Lajos* az alföldi munkás kérdéssről szóló tanulmányát végezi be; *Berzeviczy Albert* úti rajzokat és tanulmányokat ír Itáliáról, *B. P.* folytatja *Hardy T.* regényének fordítását: *Othon*, a szülőföldön. A füzet többi közleményei: *Tarnócziné*, költői elbeszélés *Vértessy Jenőtől* és »A régi népek naptáráiról«, *Mahler Edéttől*.

A **Századok** májusi füzetében *Fraknói Vilmos* folytatja tanulmányát *Mátyás király magyar diplomaatáiról*. Ez alkalommal *Vetésí* Albe-tről ír. *Kol-lányi Ferencz* a XVI. sz. első feléből való magyar *Ferencz-rendiekről* nyújtja értekezésének második részét s *Szádeczky Lajos dr.* folytatja *Thököly* erdélyi fejedelemségéről szóló tanulmányát; végül *Kropf Lajos* egy 1551-ben előfordult torzsalkodásról ír. Az állandó rovatok is nagyon érdekesek.

A **Történelmi Tár** április—juniusi füzetében *Thaly Kálmán* a báró *Orlay* és gr. *Serényi* család zábláthi levéltárából ötven darab oklevelet közöl az 1566—1718. terjedő időközből. *Nagy Gyula* a nagymihályi Sztáray oklevéltár meg nem jelenhetett harmadik kötetéből kezd közölni leveleket és okmá-